BİLGİ TEKNOLOJİSİ OKUR YAZARLIĞI

Işık TUNÇEL[1]

"Bilgi güçtür".

Francis Bacon

Gazetecilik mesleği, ortaya çıktığı günden bu yana çok sayıda toplumsal sorunun varlığını keşfetmiş ve akabinde bu sorunların çözüm yollarının bulunmasında da topluma önemli katkılar sunmuştur. Sorunların anlaşılmasından çözümüne kadar tüm süreçlerde gazetecinin konuya olan bakış açısı, konuya hakimliği veya bilgi aktarımı kamuoyunun vereceği refleksi direkt olarak etkilemiştir. Bu nedenledir ki gazeteci, kamuoyunun sesi rolünün hakkını verebilmek için bilgiyi temin etme ve aktarma süreçlerini çağa uygun ve güncel tutmak zorundadır.

Gazetecilik mesleği ve gazetecilik uygulamaları sürekli yeni çalışma alanları ile etkileşim halinde olmuştur. Tarih boyunca gazetecilik, mesleği eyleme dönüştürebileceği bir nevi en yakın arkadaşı olan teknolojinin çeşitli etkileriyle sürekli yeniden şekillenmiştir. Geleneksel medya olan gazete ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarında iletişim tek yönlüyken, teknolojinin akıl almaz hızıyla yeniden inşa edilen medya artık bilişimin bu uçsuz bucaksız imkanlarıyla çift yönlü iletişime geçmiştir. Bu gelişmelerin ışığında gazetecilerin büyük bir çoğunluğu haber üretim süreçlerinde geleneksel yöntemleri geride bırakarak internet mecrasına yönelmiştir. Belki de mecbur kalmıştır. Haber içeriğini oluşturmanın yanında kitlelerin habere ulaşma talepleri yani kitlelerin ihtiyaç analizleri de bu süreçte doğaçlama bir şekilde belirlenmiştir. Kitleler iletişim araçlarında yaşanan gelişmelerle haberlere çok daha hızlı ulaşabilmiş ve gündem kavramının kitleler psikolojisindeki yansıması daha somut çıktılarla ortaya konabilmiştir.

Gazetecilik, mesleki misyonu nedeniyle bilişim çağının ruhunu yakalamak zorunda kalmıştır. Bu çalışmanın amacı gazetecilik mesleğinin, bilgi teknolojisi okuryazarlığını

[1] Akdeniz Üniversitesi Serik GSS MYO Öğretim Görevlisi

birçok meslekten önce bileğine takıp takmadığını sebepleri ve çözüm noktalarıyla birlikte ortaya çıkarmaktır.

Çalışmada bilgi teknolojisi okuryazarlığı ve gazeteciliği kavramları ele alınarak, gazetecilerin bilgi temininde teknolojiyi kullanmalarının mesleğe ve kamuoyuna katkısı ve kullanım metotlarının gazetecilik mesleğinde sürdürülebilirlik sağlayıp sağlamadığı tartışılmıştır. Çalışmada literatür taraması metodu kullanılmış gazetecilik pratikleri bilgi ve teknoloji okuryazarlığı bağlamında incelenmiştir.

Okuryazarlık

Çalışmaya başlarken öncelikle içerik boyunca karşımıza çıkacak okur yazarlık kavramına değinmek uygun olacaktır. Yaşadığımız dünya, anlatılmak isteneni ya da fark edilmesi bekleneni aktarabilmemiz için yazıların, harflerin, şekillerin kullanıldığı binlerce sembolden oluşur. Bir tür okuma şekli olan bu semboller aracılığıyla farklı anlatım biçimleri ediniriz. İlk çağlardan bu yana en etkili bilgi edinme metodu okumadır. Aslında, farkına vararak veya varmadan çevremizi, kendimizi, etrafımızda olup bitenleri ve olayları okumaktayız. Okuduklarımızı kodlamaya çalışırken ya da yine semboller aracığıyla kendimizi ifade etmek amacıyla ise yazma eylemini gerçekleştirmekteyiz.

İnsanlık tarihinin tozlu raflarına bakıldığında okuryazarlık kavramı, ilk insanların iletişimi keşfederek mağara duvarlarına çizdikleri şekillere, yol kenarlarına ya da tabletler üzerine yazdıkları yazılara kadar gitmektedir. Okuma ve yazma eylemleriyle sınırlanamayan okuryazarlık; bir olayı, olguyu ya da nesneyi anlama, yorumlama ve tanımlama gibi iletişim yetileriyle de tarif edilebilir (Kurt, 2010).

Okuryazarlık kavramı dünyada ilk kez Birleşmiş Milletler ’in 1990’da “uluslararası okuryazarlık yılı” ilan etmesiyle gündeme gelmiştir. Günümüzde akademik metinlerde okuryazarlık kavramının ifade karşılığı daha yalın bir anlatımla; bireylerin okuma ve yazmaya olan merakını dışarıdan biri aracılığıyla değil de kendisinin belirlediği bir üst biliş faaliyetidir. Böyle bir okuryazarlık becerisi kazanan birey, okuma yazma ile ilgili problemlerini kendisi tespit etmeye başlamış, varsa hatalarını düzeltmiş gerekli gördüğü düzenlemeleri yaparak kendisini denetlemeyi öğretileri arasına eklemiştir (Collins, 1994). Okuryazarlık genel olarak okuma ve yazma yetisi olarak algılansa da bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerden etkilenerek dönüşüme uğramaktadır. Bu dönüşümler ışığında tüm teknolojilerin kendine has bir okuryazarlık becerisi kazandığı

görülmektedir. Toplumların gelişmişlik kriterinin en büyük göstergesi olan okuryazarlık, aynı zamanda bireylerin sosyal hayattaki başarısının da bir sonucu olarak ölçümlenebilir. Bireylerin yüksek öğrenim almalarında hem de işgücüne girmeye hazır olup olmadığını ölçmek için okuryazarlık gereklidir. İş gücü ve istihdam modellerinde teknik uzmanlık tek başına yeterli değildir. Bireyler hangi alanda ne çalışacağını, bilgiyi nerede bulacağını, sonra ne yapacağını bilmelidir. Çalışma hayatından önce bilme yetisine sahip olması gereken bireyler, özellikle modern bir öğrenme ortamında çalışmayı öğrenmeleri yani teknolojiyi yerinde kullanmak için özel bir dikkate erişmelidir.

Okuryazar becerisi ise; bazı yazınsal sembolleri seslendirme veya anlamlandırma şeklimizi anlatmaktadır. Ve bir başka anlamıyla okuryazarlık becerisi; yaşadığımız dünyadaki hemen hemen her şeyi daha ayrıntılı anlama ve anlaşılana kendine dair bir çıkarım katarak betimleme durumudur. Bir yolculuk olan okuryazarlık toplumların deneyim ve bilgilerini birbirleriyle paylaşma, yetenekleri sürdürülebilir kılarak yolculuğun devamında devir teslim yaparak sonraki nesillere aktarma aracıdır (Altun, 2005).

Toplumların ihtiyaçlarına ve teknolojik gelişmelere verdikleri reflekse göre değişkenlik gösteren okuryazarlık; zamanla farklı isimler almış ve çok çeşitli hale gelmiştir. Okuryazarlık alanları da bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkisi ile dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşümle birlikte ortaya yeni tanımlar çıkmıştır. Okuryazarlık çok sayıda türe ayrılmıştır. Aralarında sivrilen ve en popüleri olan teknoloji okuryazarlığı içerisinde bilgisayar okuryazarlığı, dijital okuryazarlık ve internet okuryazarlığı ayrı ayrı tanımlar bulmuştur. Eleştirel okuryazarlık, medya okuryazarlığı, görsel okuryazarlık yani kısaca tüm alanlarda bilgi okuryazarlığı gibi çok sayıda tür de kendine yeni alanlar yaratmıştır.

Bilgi Okuryazarlığı

Bilgi okuryazarlığı kavramı ilk olarak 1974 yılında ABD'de araştırmacı Paul G. Zurkowski tarafından tanımlanmıştır. Uzun yıllar farklı tanımlar ile konuşulan bilgi okuryazarlığı; ilk önceleri Information Empowerment (bilgi yetkinliği), Information Fluency (bilgi akıcılığı), Information Discovery (bilgi keşfi), Information Mapping (bilgi haritalama/bulma), Global Informatics (küresel bilişim), Information Competence (bilgi yeterliliği), Information Sophistication (bilgi hâkimiyeti) gibi çeşitli tanımlarla karşımıza çıkmıştır. Zaman içinde tanımlar değişmiş, bilgi okuryazarlığı kapsamı

genişlemiştir. Kavram gelişen dünya koşullarında dönüşmeye devam etmiştir. İlk olarak kavram kargaşasını ortadan kaldırmak adına kavramlarla ilgili daha fazla ayrıntı belirtme ihtiyacı doğmuştur. Yalın anlatımıyla bilgi okuryazarı, yaşamda karşılaşılan problemlere çözüm yolları arayan, bilgi kaynaklarını kullanma yetisi olan ve bunun için gerekli tekniklere hâkim kişidir (Kurbanoğlu, 2010).

Bilgi okuryazarlığı yaşam boyu öğrenme kavramıyla ilişkilendirmiştir. Bilgiye duyulan gereksinimin fark edilmesi ve bilgiye dayalı verilmesi gereken kararlar sayesinde bilgi arama eylemi bilgi okuryazarlığını doğurmuştur. Dünyanın en değerli hazinesi olan bilgi bir okuryazarlık eylemi çerçevesinde büyük miktarlarda üretilmenin yönetimini keşfetmektedir. Bilgi okuryazarlığı, toplumların teknolojinin de etkisiyle sosyal değişimlerini yeni bilgi ve beceriler gerektirdiği için de yaşam boyu öğrenmeyi amaçlamaktadır (Kuhlthau, 1987).

Bilgi okuryazarı yetisine ulaşmış bireyler, bilgiye eleştirel olarak yaklaşır ve kendi kendine öğrenerek bilgiyi etkin şekilde kullanmaktadır. Hangi bilgiyi nerede kullanacağı konusunda kendini motive eder, çağın bilgi teknolojilerini kullanır, bilgi okyanusunda yüzmeyi en iyi şekilde gerçekleştirir (Bruce, 1997).

Bilgi okuryazarlığının önemli bir parçası bilgi politikaları ve uygulamalarıdır. Özellikle gazetecilik mesleği ekseninde bu uygulamaları tanımlamak gerekirse; fikri mülkiyetin kullanımı, sosyal ve ekonomik olgular yani etik konulardır. Haber kaynağından bilgilerin toplanması ve kullanılması; bilginin kökeni bir başka tanımıyla kaynağın kaynağı, bilginin gerçekliği ve konuyla olan ilintisi bilgi okuryazarlığında en temel süreçleri kapsamaktadır. Bilginin yasal bir şekilde kaydedilmesi ve arşivlenmesi kişisel ve toplumsal alanların yönetimi ve entelektüel bir söylemin inşası bilgi okuryazarlığının gazetecilik mesleği ile aynı paralellikte olması gerektiğini göstermektedir. Bilginin temini, kullanım yöntemi ve paylaşımı gazetecilik gibi kamuoyunu bilgilendirmekle görevli bir meslek için doğru okuma gerektirmektedir.

Bir diğer adı enformasyon okuryazarlığı; bilgiye ihtiyaç duyulduğunu fark etme ve bilginin bulunduğu yeri saptama, değerlendirme ve ihtiyaç duyulan enformasyonu etkili olarak kullanma yeteneğidir. Farklı kaynaklarda enformasyon okuryazarlığı için; bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma, konu üzerine öğrenmeyi artırarak var olan, problemi giderme ve yeni bilgi üretme yeteneği olarak tanımlanır. Toplumlara ve bilimsel çalışmalar için hem formal hem de informal olarak yaşam boyu öğrenme için temel

oluşturur (Yalvaç,2001). Gazetecilik mesleğinin en önemli kavramları arasında yer alan tarafsızlık ve güvenilirlik kavramlarını değerlendirme becerisine sahip olan bilgi okuryazarı; bilgiyi etkin bir şekilde yönetir. Demokratik ve özgürlükçü bir dünya için bilginin değerinin farkında olan bilgi okuryazarı; hangi kaynaktan elde etmiş olursa olsun bilginin sentezini yapar ve düzenler. Bu bilgiyle kamuoyunun hangi sorununa çözüm aranacağını hangi grubun ihtiyaçlarını karşılayacağını belirleyerek uygun bir formatta söz konusu kitleye ulaştırır (Kurbanoğlu, 2010).

Bilgi okuryazarlığı tüm okuryazarlık türlerini kapsamasının yanında bilgi ve iletişim teknolojilerinden de bu yönü nedeniyle en fazla etkilenen tür olma özelliği de taşımaktadır. Bilgi okuryazarlığı yetisi kazanımı için bireylerin çeşitli süreçlerden geçmesi gerekmektedir. Bu süreçler; var olan bilgiyi tarif edebilme, bilgi kazanımı ya da bir başka deyişle bilgi temini, kullanımı yöntemi ve paylaşma aşamaları diyebiliriz (Scans, 1991). Bahsedilen aşamalarla birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerindeki (BİT) yeniliklerden etkilenen okuryazarlık, bu gelişmelerle birlikte her teknolojinin kendine özgü okuryazarlık becerisinin gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Artık yeni dünya düzeninde bilgi edinme bilgi okuryazarlığı deneyimiyle işlenerek bilmeye dönüşmektedir. Bilgi okuryazarlığı, var olan bir problemin çözüm yollarının arandığı, keşfedildiği ve uygulama aşamasına geçilerek bilginin etkili bir biçimde kullanılmasıdır. Bilgi okuryazarı bireyler, bilgiyi etkin bir şekilde kullanır. Bilgiye eleştirel bir perspektiften bakan bireyler, kendisini motive ederek başta öze ait daha sonra sosyal ve mesleki problemleri ortadan kaldıracak bilgiye erişirler. Bilgiyi ne şekilde ve nasıl kullanacağını keşfedebilen okur yazarın bilgisayar kullanma becerilerinde de üstünlüğü vardır (Rader,1991).

Eisenberg ve Johnson (2002), bilgi okuryazarlığını altı aşamaya ayırmaktadır. Bireyler ihtiyaçlarını analiz ederek imkanları doğrultusunda veriye nasıl erişebileceğini bularak yani bilgi kaynağını bularak ilk aşamayı tamamlar. İkinci olarak da hangi bilginin problemin çözümü için gerekli olduğunu o bilgiyi tanımlayarak yapar. Bilgi kaynaklarının kullanılması ile bilgiyi alır ve gerekli yerlere iletir. Son aşama ise çözüm adına ulaşan bilginin değerlendirilmesi sürecidir. Bu süreçte, kritik nokta ihtiyacın belirlenmesidir. Bilimin birçok alanında problemin varlığını ve çözümüne ulaşmak için ihtiyaç analizi tekniği kullanılmaktadır. İhtiyaç analizi bilgi ve teknolojilerde meydana gelen gelişmeler ile ihtiyacın anlık veya bir periyot dahilinde belirlenmesini

sağlamaktadır. Bu kilit aşamanın başarı ile sonuçlanması biraz da bilgiye ulaşmak için tercih edilen teknolojilerin veriyi bulmayı kolaylaştırma yetisine bağlıdır.

Bilgi Teknolojisi Okuryazarlığı

Çağımızın gereği olan bilgi toplumu niteliğine ancak teknolojinin eğitimde daha etkin kullanılmasıyla erişileceği açıkça görülmektedir. Teknoloji kavramı tanımlandığında akla ilk gelen araçlar hiç şüphesiz bilgisayar ve internettir. Dünyanın neresinde olursa olsun tüm insanlar, internet aracılığıyla hazır olan ya da keşfedilen bilgiyi anlama, aktarma ve saklamak istemektedir. Bu araçlar sayesinde toplumlar birbirleriyle kolay erişim gibi isteklerini karşılamaya başlamıştır. İnternet ve akabinde teknoloji dünyayı hakimiyeti altına alan dev bir güç, sonsuz bir ağdır. İnternet en yalın anlamıyla; sanal bir kütüphane, dev bir alışveriş merkezi, dünyanın en büyük üniversitesi ya da sınırları olmayan bir okyanus olarak tanımlanabilir. Tanımların ışığında yapılmış birçok araştırmada da görüldüğü üzere; bilgi teknolojisi özellikle de internet, sadece eğitimde değil birçok alanda muazzam imkânlar sunmaktadır. Dijital mecralarda sosyal hayatlarını planlayan ve yöneten toplumlar, günümüzde artık tamamen yaşam standartlarını, sağlık problemlerini çözmekte, hobilerini gerçekleştirmektedir Aggarwal, 2000).

Bilgisayar okuryazarlığı kavramı, çok sayıda temel becerinin bir bileşeni olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin toplumda konumlanmalarını sağlayan çeşitli becerilerin bir toplamı da denilebilir. Okuma ve yazma ile başlayan bu iletişim becerileri, eleştirel düşüncenin kapılarını açar, analitik düşünmeye teşvik eder ve insan becerilerini tazeler. Bilgi ve iletişim teknolojisi (BİT) okuryazarlığı yukarıda bahsedilen okuryazarlık türlerinde kitlelerin öncelik verdiği dördüncü okuryazarlık olarak anılmaktadır. BİT'in özellikle basın sektöründe daha iyi anlaşılmasının ve daha etkili bir sonuca kavuşması adına makale, bilgi ve iletişim teknolojisi okuryazarlığı tanımları üzerine inşa edilmiştir. Okuryazarlık burada yetenek ve yaratıcılık kavramlarıyla anlamlandırılmıştır. Bilgisayar kullanıcılarının bilgiyi iletişim becerileriyle birleştirerek öz-farkındalık ve amaçlı niyet çerçevesinde yeni beceriler ve bilgi üretme yeteneği de denilebilir. Ayrışan okuryazarlık kavramları içerisinde son yıllarda adından en fazla söz ettiren ve araştırmacıların ilgi odağı haline gelen ise bilgi teknolojisi okuryazarlığı olmuştur.

Bilgi teknolojisi okuryazarlığı bilgiye ulaşmanın en yalın metotlarını öğretir. Yol gösterici özelliği sayesinde bilginin üretilmesi, gerçekten ihtiyaç olunan yerde

sunulması ve paylaşılması bu farkındalık sayesinde anlamlıdır. İnsanlar için bilgi beslenme kadar değerlidir. Yaşam boyu tüketilmesi gereken gıdalardan bir tanesi de öğrenme ve yeni bilgi kazanımlarıdır. Bilginin üretimiyle birlikte paylaşımı için de çeşitli araçlara gereksinim vardır. Sürdürülebilir bir öğrenim için ikinci bir okuryazarlık türü keşfedilmiştir. Teknoloji okuryazarlığı adı verilen bu tür, teknolojinin hızına yetişilemeyen bir dönemde bilgi ve teknolojinin geçerlilik süresini kısaltarak zamanın değerinin farkındalığını ortaya çıkarmıştır. Toplumların gelişmesinde en büyük devrimi teknoloji okuryazarlığı yapmıştır. İnsanın farkındalığının ve keşfetme özelliğinin sınırlarının üstüne çıkmasında en büyük katkı teknoloji yazarlığıdır. Kendine özgü bir okuryazarlık türü olmasının yanı sıra farklı okur yazarlık alanlarıyla da ilişkili olan ya da olması zorunlu olan bir kavramdır. Dolayısıyla bilimsel birçok çalışmada olduğu gibi iletişim becerileri üzerine yapılan eğitimlerde de teorik ve pratikte sık sık değişim ve devinime ihtiyaç duyulmuştur. İletişim becerileri kitle iletişim araçlarıyla diğer tüm alanların da gelişimini sağlamaktadır. Kitle iletişim araçlarının bireyselleştiği günümüzde bilgi toplumu olma yolunda ciddi adımlar atılmıştır. Hızla değişen eğitim sisteminde özellikle iletişim bilimleri öğrencilerinin ve medya mensuplarının durağan olmayan bilgiye erişimi ve bu bilgiyi günlük yaşantılarının pratiğine eklemleyebilecekleri araçlar da değişim ve dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşümle uyumluluk ve niteliğinin arttırılması adına çeşitli stratejiler geliştirilmiştir. Bilgi teknolojisi okur yazarlığı da böyle bir ihtiyacın sonucu olarak ortaya çıkmış, üzerine yüklenen misyonun tasarımı ve bunun pratiğe dökülmesi zamanla farklı konumlandırmaları beraberinde getirmiştir. Teknoloji okuryazarlığının eş zamanlı bir ilerleme içerisinde olduğu okuryazarlık alanı bilgi teknolojisi okuryazarlığıdır. Bilgi toplumlarının temelini oluşturan teknoloji; bilgiyi süzgecinden geçirmeyi ve bir okur yazarlık becerisi halinde sunmayı öğrenmeye başlamıştır.

Teknolojik yeterlilik bir diğer adıyla teknoloji becerilerine yatkınlık, ilk okul çağlarından başlayarak tüm eğitim alanlarında eş güdümlü olarak planlanmıştır. Bilgi toplumu olabilmenin öncülünün teknolojiye yakınlık olduğu da zamanla kabul edilmiş, teknolojiye uzak kalan bireylerin bilime bir o kadar da toplumsal yaşama uzak kaldığı da fark edilerek aradaki açık erken yaşlarda verilen eğitimlerle kapatılmaya çalışılmıştır. Bu farkındalıkla birlikte bilginin etkinliği bilgisayar tabanlı aramanın giderek daha merkezi hale gelmesiyle doğru orantılı ilerlemiştir. Bir bilgiyi bulmak için nasıl bir arama yönteminin tercih edilmesi gerektiği, araştırmanın nasıl yapıldığı büyük önem

taşımaktadır. Giderek teknolojik olan toplumda dijitalleşen arama materyallerinin kullanımı da artmaktadır. Bilgi teknolojisi kavramı belgelerin de dijitalleşmeye başlaması ve bu alanda destekleyici alt yapının oluşmasıyla yaygın olarak kullanılan kavramlar arasında yerini almıştır (Lync, 1998).

Bilgi teknolojisi okuryazarlığı, günümüz yaşamının temelini oluşturan teknoloji altyapısı; bir teknolojinin sağladığı araçları ve etkileşimlerini anlama bu altyapı ile yasal, sosyal, kalkınmasını şekillendiren ekonomik ve kamu politikası konuları altyapı ve teknolojilerin kullanımıdır. Bilgi dünyası birçok amaca hizmet eder. Bilgi okuryazarlığı ise içerik ve iletişim: yazma, bilgi bulma ve organizasyon, araştırma süreci ve bilgi analizi, ölçme ve değerlendirme gibi vasıfları içerir. Bilgi okuryazarı haberden sanata, eğitimden siyasete, ticaretten sportif aktivitelere kadar pek çok konuda bilgiyi doğru ve gerekli haliyle analiz etmelidir. Günümüzde temel eğitimin içerisinde konumlanan bilgi okuryazarlığı, zamanla (ticari belgeler, edebi eserler vb.) kişisel zevkler ve meraka göre şekil almaktadır (Lync, 1998).

Teske ve Etheridge (2010), bilgi ve iletişim teknolojisi okuryazarlığını kapsayan beceri alanlarını şöyle sıralamıştır: Tanımlama, erişme veya ulaşım, ölçme ve değerlendirme, kontrol etme, tamamlama ya da birleştirme, yaratma veya üretme, iletişim kurma veya haberleştirme. İlk olarak tanımlama yetisinden bahsetmek gerekirse; bu beceri alanında, bireyler anlama ve anlama yeteneklerini sergiler. Bilgi için elektronik aramayı kolaylaştırmak için bir bilgi sorununun kapsamını açıklar ve bu süreçte açık, yalın ve güncel bir araştırma yaparlar. Daha sonraki beceri olan erişme veya ulaşım sırasında ise bireyler bilgiye ulaşacakları veri tabanlarını, web sitelerini ya da tartışma gruplarını veya diğer bilgi kaynaklarına erişir. İhtiyacın belirlenmiş olması araştırmacı ya da bili teknolojisi okuryazarı için çok önemlidir çünkü hangi tür kaynakların en yararlı bilgiyi sağlayabileceğine karar vermek durumunda oldukları aşamadır. Özellikle gazeteciler için çok kritik bir beceri olan üçüncü beceri de ölçme ve değerlendirmedir. Bu beceri alanında, bireyler bir veri tabanının nesnelliğini, güncelliğini ve sorun veya ihtiyaç dahilindeki bilgileri içerip içermediğini değerlendirirler. Bu değerlendirme ışığında daha sonraki araştırmalar için bu kaynağın sürdürülebilirliği de gözlemlenmektedir. Bilgilerin kontrol edildiği bir sonraki beceri aşaması ise çoğunlukla kurum veya kuruluşlarda yönetici pozisyonunda olanların öncelik verdiği kazanımlar arasındadır. Özellikle personel bilgilerini bir organizasyon şemasına yerleştirme yetisi sahibi olunur. Birleştirmek veya tamamlama becerisiyle, sentezlemek, özetlemek, karşılaştırmak için

dijital araçları kullanan bilgi teknolojisi okuryazarları gönderilen bilgileri yorumlama ve temsil etme yeteneğine de erişirler. Birden fazla kaynaktan gelen farklı bilgileri raporlama, veri haline getirme, karşılaştırma ve bir akademik veya spor turnuvasından sonuçları dijital ortamlarda yeniden tasarlama veya oluşturma yetisi kazanılır. Son olarak çalışmanın ana sorunsalı olan haber üreticilerinin bilgi teknolojisi okuryazarlığı becerisine sahip olup olmadığını tespit edebilecek aşamayı tanımlamakta fayda olacak. Belirli bir kitleye göre uyarlanmış bilgileri etkili bir dijital formatta yayma becerisi, yani bilgi aracılığıyla iletişim kurmak veya bilgiyi haberleştirme becerisidir. Bir belgeyi belirli bir grup için daha kullanışlı hale getirmek bir diğer anlatımla bir belgeyi biçimlendirme yetisi kazanımı gazetecilik mesleğini çağa uygun koşullarda icra etmenin kapılarını açmaktadır.

Bilgi okuryazarlığı temel eğitimin bir parçası olarak kabul edilen bilgi teknolojisi okuryazarlığı konusunda iki genel bakış açısı vardır. Birincisi bilgiyi elde etmek için kullanılan araçlara karşı yeteneği vurgular. Yani temel internet kullanımı, elektronik posta gönderimi ve web tarayıcılarını etkin kullanabilme durumudur. İkinci perspektif ise bu süreçlerin nasıl gerçekleştiğini anlamaya odaklanır.

Bilgi teknolojisi okuryazarlığı, toplumlara bir dizi rota sunarak sadece kariyer fırsatlarını değil, aynı zamanda kişinin toplumda konumlanmasına da büyük katkı sağlamaktadır. Bilgisayarı etkin bir şekilde kullanmak geleneksel olarak tanımlanan birçok olgunun yeniden üretimini geleceğe daha efektif bir şekilde taşınmasını getirecektir. İnsanlar bilgi kaynaklarının ve teknolojik ve ekonomik yapılarla nasıl eşleştirildiklerini ve bu kaynakların birbiriyle nasıl ilişkili olduğu fark edecektir. Bir nevi zihinsel rehberlik hizmeti veren bilgi teknolojisi okuryazarlığı, internetteki belgeler, özel veri tabanları, kütüphane koleksiyonlarının ihtiyaca göre ne şekilde kullanılacağını öğretir (Lync, 1998). Gazetecinin kamuoyunu bilgilendirme sürecinde hem zaman tasarrufu adına hem de bilginin anlaşılır hale gelmesi ile fayda ilişkisini beslemesinde bir rehber görevi üstlenir.

Bilgi Teknolojisi Okuryazarlığı ve Medya

İletişim bilimleri artık teknolojik alt yapıları olan kitle iletişim araçlarının artırılması konusunda araştırma ağını genişletmiş durumda. Teknolojinin olumlu etkileri ve fırsatları, tehditleri veya güçsüz yanlarına göre çok daha öne çıkmış durumda. Bilgi teknolojisi okuryazarı bireyin öncelikle teknolojiye erişim sağlanan bilgisayarın

özelliklerini, donanımını ve kullanılabilirliğini öğrenmesi gerekir. İnsanlar sosyal yaşam içindeki bireysel rollerini bu araçlar sayesinde gerçekleştirir. Çalışmada özellikle kamuyu bilgilendirme görevi olan gazetecilerin bilgi teknolojisi okur yazarlığı bağlamında teknolojik gelişmelerde becerileri kavramsal olarak tartışılmıştır. Bu bağlamda birbirini etkileyen ve tetikleyen diğer okur yazarlık türleri de tanımlanmış aralarındaki fark ve etkileşim yalın bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır. Gazetecilerin günlük rutinleri içerisinde haber üretim süreçlerinde teknolojiye olan yakınlıkları bilgiye ulaşım konusunda farklı farklı yetkinlikler kazanmalarını tetikleyeceği gözlemlenmiştir. Gazetecilerin merak ettiği birçok sorunun cevabına ulaşabileceği en temel okur yazarlık internet okuryazarlığıdır. Bilgiye götürecek metodun nasıl seçileceği, hangi kaynağın nasıl kullanılacağı yeni bilgi içeriklerine ulaşmak amacıyla dijital araçların kullanılması becerilerini kapsayan bilgi okuryazarlığı türü de haber içeriklerinin yeniden inşasına kapı açmaktadır (Bawden, 2001).

Habercinin ya da bilgi toplayıcısının teknolojik alt yapıya hâkim olması bu anlamda farkındalık kazanması, var olan sistemleri tanımasıdır. Tabi bu yüzeysel bir tanımayla da olabilir daha ayrıntılı bir analitik bakış, bir mühendislik seviyesi ile de gerçekleşebilir.

Medya sektörünü yakından ilgilendiren ikinci bir okuryazarlık türü de dijital okuryazarlıktır. Dijital okuryazarlık hem okuyucu hem de yazar tarafından bakıldığında; sınırsız bir yelpaze sunan gerçek dünyadaki bilgilerin, elektronik araçlar ve elektronik iletişim ağı sayesinde elde edilerek tanımlanması, yorumlanması ve kullanılması becerisidir. Bu kapsamda dijital okuryazar bireyin özelliklerinden kısaca bahsedecek olursak; elektronik bir araç ile bambaşka kaynaklardan gelen bilgilere sahip olunur. Kazanılan bu verileri zihin duyusal ve bilişsel becerilerini eşit oranda harekete geçirerek algılar. Teknolojinin sunduğu programlarla zihinsel beceri gerektiren problemleri çözüme kavuşturan kişi dijital okuryazarlık yetisine sahiptir denilebilir. Analitik ve eleştirel değerlendirme yetisi de yine dijital okuryazarların nitelikleri arasındadır. Dijital okuryazarlığın ortaya çıkışıyla bilgi iletişim teknolojilerinin gelişiminin yanında bilginin anlatım dili ve verinin paylaşım rotası da yeniliklere kapı açmıştır. İlk zamanlarda yazılı olarak sunulan veriler, 21.yüzyılda seçilen en konforlu ve inovatif bir bağlantı üzerinden ışık hızında ve çok pratik bir şekilde hedef kitleleriyle paylaşılmaya başlanmıştır. Teknolojik araçlar ve internet ağları üzerinden bilgiye erişim çoğunlukla ücretsiz bir şekilde kolaylaştırmıştır. Veri paylaşımında sınırsız bir dünyanın yaratılması

internet okuryazarlığı ya da dijital okuryazarlık ile ilgili çalışmaların ortaya çıkışına da yol açmıştır. Elektronik araçların hızlı gelişimi ve değişimi, bu araçları kullanacak kitlelerin de merak reflekslerini harekete geçirmiş ve kullanıcı sayıları büyük kitlelere ulaşmıştır. Böylece bilgi teknolojisi okuryazarlığı yaşam boyu sürdürülecek bir aktivite haline gelmiştir.

Elektronik aletlerin teknoloji takip eden kullanım alanları, birçok bilim alanı ve kültürel değeri de etkilemiş, toplumlar kendi verilerini gözden geçirerek dijital çağda yeni bir okuryazarlık kavramının ortaya çıkmasına yol açmışlardır. Teknolojiyi bilinçli kullanan ve günlük yaşantısını teknoloji ekseninde şekillendirebilen bireyler teknoloji okuryazarı olarak tanımlanabilir. Hangi sektörde hangi eğitim alanında olursa olsun kendi alanıyla ilgili teknolojik gelişmeleri takip eden, işin de pratiğe döken ve bu pratikle daha önceki deneyimlerini örnek olabilmesi adına teknolojiyi kullanarak dönüştürebilen bireyler teknoloji okur yazarı olarak ifade edilmektedir. (Wang, 2003). Yani özellikle bilginin keşfedilmesi ve kullanımı süreçlerinde yeniliklere açık olmak, yaşanan gelişmelere uyum sağlama ve bu gelişmeleri uzmanlık alanında bir beceri haline getiren kişiler teknoloji okur yazarı sayılabilmektedir. Teknoloji okuryazarı bir bireyin; teknolojik araçların temel işlevlerini anlayabilme, teknolojik araçları kullanıp yönetebilme, teknolojik tasarımlara yönelik eleştirel yaklaşım geliştirebilme, kişisel, sosyal ve çevresel amaçlar için teknolojiyi kullanabilme ve teknolojiye uyum sağlayabilme yeterliklerine sahip olması gerekmektedir (Kurt, 2010).

Teknoloji okuryazarlığının bilgisayar kullanmasını bilen bireylerden çok başka anlamları da içerdiğini 1990'lı yılların başında fark eden toplumlar, psikoloji, mühendislik veya mimari gibi sosyal ve beşerî bilimlerde de çok boyutlu bir anlamlandırmaya gitmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojisi okuryazarlığı bir diğer tanımıyla teknoloji okuryazarlığı kısaca bilgi toplama, bu bilgiyi inceleme ve öz çıktılarıyla raporlama becerisi olan kişidir (Leu ve Kinzer, 2000). Prensky (2001), 1982 ve 2002 yıllarında doğan bireylerin bilgiyi diğer nesillerden farklı olarak düşünmekte ve işlemekte olduğunu söylemiştir. Ona göre, "y" kuşağı olarak tanımlanan bu insanlar, internetin dijital dilini kendi ana dilleri gibi okumakta ve yazmaktadır. Bilgisayar oyunlarına olan yetenekleri, film ve video çekim ve kurgularına olan merakları kayda değecek orandadır. Bir nevi şimdiye kadar teknoloji kullanımında en yetenekli nesil olarak tanımlanmışlardır.

Teknolojinin sunduğu olanaklar sayesinde farklı kavramlarla kendine yeni konumlandırmalar bulan gazetecilik mesleği ise; bilgisayar destekli habercilik, görsel tasarımlarla birleşen gazetecilik ve dijital fotoğraf gazeteciliği gibi isimlerle çeşitlendirilen yeni çalışma alanlarıyla sürdürülebilirliğini sağlamıştır (Powers, 2012).

Gazetecilik sektörü, teknolojik gelişmelerden en hızlı etkilenen alanların başında gelmektedir. Özellikle internet teknolojisinde yaşanan gelişmeler, yeni medya ortamı, sosyal ağlar ve bu ortamlarda oluşan büyük miktardaki verinin incelenmesi ve anlamlandırılması gazetecilik mesleğinin ve bu alanda çalışan araştırmacıların son dönemdeki gündemini oluşturmaktadır.

Gazetecilik mesleğini icra edenlerde olmazsa olmaz yeterliliklerden biri de teknoloji bilgi ve pratiğidir. Bu pratik keşfetme ve merak duygularının beslenmesi ile ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar teknolojiye yakın olmak mesleğin gerekliliklerinden biri de olsa hala bir tercih halindedir. Alınan eğitimin içeriğinin yanında bu ve benzeri eğitimleri de almak gazeteci için gerekli bir çıktı olarak görünmektedir.

Okuma, yazma ve aritmetik beceriler, standartlaştırılmış değerlendirmeler yoluyla ölçülür ve genel olarak skolastik yetenek veya eğitime hazırlık göstergeleri olarak kabul edilir. Bilgi ve iletişim teknolojisi günümüzde giderek daha kritik bir noktaya gelmiştir. Bilgi işlem ve internet becerilerinden yoksun olanlar haber üretim süreçlerinde diğer yayın kuruluşlarında göre yapan meslektaşlarından açık ara geride kalmıştır. Haberin güncelliğini koruyarak doğru kanaldan aktarılması için kullanılan iletişim araçları da bilgi teknolojisi okuryazarlığı bağlamında çağa ayak uydurmalıdır.

Sonuç Olarak

İnsanların hayatın her alanında başarılı olmaları, bilgiyi işlevsel kullanmaları ve teknolojiyi bu bilgiyi paylaşırken nasıl yönettikleriyle doğru orantılıdır. Dünyada bilgi ve teknoloji okuryazarlığını destekleyen altyapı, ağ yöneticileri, web gibi pozisyonları doldurmak için teknik personel ihtiyacı hala yeterli değildir. Birçok sektör yöneticisi, e-ticaret geliştiricileri ve güvenlik uzmanları bu alanda eğitimleri öncelik olarak sunmakta çalıştığı ya da çalışacağı personeline bilgi teknolojisi okuryazarlığı yetilerini kazandırarak işe başlamayı hedeflemektedirler. Üniversiteler bu amaç doğrultusunda belki de en önemli lokomotif görevini üstlenmektedir. Dünya genelinde bilgi teknolojisi çalışanları endüstri talebi ve bu üretimin ihtiyaçlarını karışlamada yetersiz kalmıştır. Son derece teknik bir alan olmasının yanında BT çalışanlarını eğitmedeki zorluklar

Türkiye'de de benzer şekilde devam etmektedir (West & Bogumil, 2001). Artan teknoloji kullanımıyla, bilgisayar bilimleri ve bilişim sistemleri mezunlarının sayısı aynı paralellikte ilerlemediğinden sektörel anlamda da eğitim aynı hızda gerçekleşememektedir. İletişim alanında yaşanan gelişmeler, çok sayıda okuryazarlık türünün aynı derecede gelişmesini ve bu becerilerin artmasını zorunlu kılmıştır. Bilgi teknolojisi okuryazarlığı kamuoyunu aydınlatma ve doğru bilgi aktarmakla sorumlu gazeteciler için de kaçınılmaz bir yeterlilik olmalıdır. Merak veya özel bir eğitim dahilinde bilgi teknolojisi okuryazarlığı yetisine sahip olan gazetecilerin haber üretim süreçlerinde dijital platformlardan daha fazla yararlanacağı düşünülmektedir. Uluslararası veri merkezlerine ulaşılabilirlik sağlamak ve teknolojinin hızında haber üretimi sektörün de ivme kazanmasına buna paralel olarak istihdam ve iş modellerinin de güncellenebileceği ihtimalini göstermektedir.

Veriyi haberleştirmek, birçok farklı alanda bilgi ve beceri uzmanlığı gerektirmektedir. Veri toplama, doğrulama, görselleştirme ve bir hikâye olarak sunma kapsamlı bir eğitim ile mümkündür. Özellikle geleceğin gazetecilerinin yetiştiği iletişim fakültelerinde veriye ulaşma üzerine derslerin artması hem veri gazeteciliği adına hem de bilgi teknolojisi okuryazarlığı bağlamında olumlu çıktıları beraberinde getirebilir. Internet ve sosyal medya tarafından her şeyin bilgiye dönüştüğü bu çağda özellikle iletişim fakültelerinde, müfredatlarını yeniden düzenlenmesi ve bilgi teknolojisi okuryazarlığı, veri okuryazarlığı, dijital okur yazarlık gibi derslere tüm bölümler için yer verilmelidir. İletişim fakültelerinde ve iletişim eğitimi veren tüm kurumlarda dijital okuryazarlık kapsamında bilgi teknolojisi okuryazarlığı zorunlu bir ders olmalıdır. Bu dersler geleceğin iletişimcilerinin bilgi çağının petrolü olarak tanımlanan verinin değerini fark etmeleri adına önemli bir ışık sunacaktır. Bu çalışmanın sonuçlarına dayanarak, bilgi teknolojisi okuryazarlığının her alanında medya çalışanları üzerinde yeterlik düzeyinin iyileştirilmesi gerektiği sonucuna varılabilir. Sanayi Devrimi Endüstri 4.0 çağında, çalışma kapsamındaki gazetecilerin, bilgi ve iletişim teknolojilerini anlama ve kullanma konusunda yeterlilikleri nispeten düşüktür. İstisnalar kaideyi bozmazsa da sektör bileşenleri ve teknoloji kullanımı değerlendirildiğinde gazetecilik mesleğini icra edenlerin bilgi teknolojisi okuryazarı altın bileziğini takmalarının henüz erken olduğu söylenebilir.

Kaynakça

Aggarwal, Anıl. (2000). W*eb-based learning and teaching technologies: opportunities and challenges.* Hershey-USA: Idea Group Publishing.

Alpan, G. (2008). *Görsel okuryazarlık ve öğretim teknolojisi.* Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(2), 74-102.

Altun, A. (2005). *Gelişen teknolojiler ve yeni okuryazarlıklar*. Ankara: Anı Yayınları.

Bawden, D. (2001). *Information and digital literacies: A review of concepts*. Journal of Documentation, 2, 218-59.

Bruce, C. (1997). *Seven faces of information literacy in higher education*. 5 Haziran 2022 tarihinde http://sky.fit.qut.edu.au/~bruce/il/faces.jsp adresinden erişildi.

Collins, N. D. (1994). *Metacognition and reading to learn,* Eric Clearinghouse on Reading English and Commmunication Bloomington IN.

Eisenberg, M.B. ve Johnson, D. (2002). *Learning and teaching ınformation technology computer skills ın context.* Syracuse. New York: ERIC Clearinghouse on Information Resources.

Kellner, D. (2001), *New technologies/new literacies:reconstructing education fort he nwe millenium.* International Journal of Technology and Design Education, S. 11, s. 67-81.

Kuhlthau, C. C. (1987). *Information skills for an information society: a review of research.* Syracuse, NY: ERIC Clearinghouse on Information Resources (ED 297740).

Leu, D. J. & Kinzer, C. K. (2000). *The convergence of literacy instruction with networked technologies for information and communication.* Reading Research Quarterly, 35(1), 108-127.

Lynch Clifford (1998). *Information Literacy and Information Technology Literacy: New Components in the Curriculum for a Digital Culture*. Coalition for Networked Information.

Kurbanoğlu, S.S. (2010). *Bilgi Okuryazarlığı: Kavramsal Bir Anali,* Türk Kütüphaneciliği Dergisi, 24 (4), 723-747).

Kurt, A.A. (2010). *Okuryazarlıkta dönüşümler*. H.F. Odabaşı, (Ed.), Bilgi ve iletişim teknolojileri ışığında dönüşümler içinde (s.81-118). Eskişehir: Nobel Yayınları.

Odabaşı, H.F. (2000). *Toplumsal etkiler ve teknoloji okur yazarlığı.* Bilişim Teknolojileri Işığında Eğitim (BTIE) Konferansı Bildiriler Kitabı, 1-5. Ankara: Meteksan.

Prensky, M. (2001). *Digital natives, digital immigrants*. Part 1. On The Horizon, 5, 1–6.

Rader, H. B. (1991b). *Information literacy: a revolution in the library*. RQ, 31(1), 25-28.

Scans, (1991). *What work requires of schools: a report of america 2000.* The Secretary's Commission on Achieving Necessary Skills. 6 Ocak 2014 tarihinde http://wdr.doleta.gov/SCANS/whatwork/whatwork.pdf. adresinden edinilmiştir.

Teske, Boris and Etheridge, Brian, *Information and Communication Technology Literacy among First-Year Honors and Non-Honors Students: An Assessment* (2010). Journal of the National Collegiate Honors Council --Online Archive. 290.

Yalvaç, Mesut. (2001). *Web'de enformasyon okuryazarlığı,* Bilgi DünyasıYayınları, 56.

Wang, K. (2003). The development of benchmarks and the selection of appropriate methods to assess technological literacy portion of the natural science and living technology curriculum as

required by The 2000 National Curriculum Guidelines of the Republic Of China (Taiwan). Yayınlanmamış doktora tezi. The Ohio State University. Ohio.

West, L., & Bogumil, W. (2001). *Immigration and the global IT work force*. Communications of the ACM, 44(7), 34–38.